

РАЗКАЗЪТ „ПО ЖИЦАТА“ НА ЙОРДАН ЙОВКОВ. КАК Е НАПРАВЕНО ЛИТЕРАТУРНОТО ПРОСТРАНСТВО

ВОЙЧЕХ ГАЛОНЗКА (Краков)

За това, колко различно може да бъде тълкувано пространството в литературна творба, информира Я. Славински, осъществявайки едновременно принципна типология на разбирането на това понятие в зависимост от методологичния език, в чия сфера то функционира. Следователно възможно е то да бъде разглеждано във връзка с морфологичното равнище на литературната творба, с топиката, със системата на значения на езика, с културните пространствени образци, с архетипичните пространствени универсалии, с Ингарденовите гледни точки и накрая със самата творба като пространство¹. Проблемите на литературното пространство обикновено се разработват като „спомагателни“ спрямо фабулата, героите, хроникалната организирана комуникативните ситуации, идеологията на творбата, или с други думи, спрямо „утвърдени“ категории. Методологичният призив на Я. Славински отмества тази йерархия и прави от пространството център на семантиката на литературната творба, спрямо който споменатите компоненти на представяната действителност биват подчинени. Отказът от йерархията е наложен от отговора на въпроса за онтологията на пространството в творбата, за най-важния начин на нейното съществуване. Славински свързва този отговор с морфологичното равнище на произведението, което смята за първичен в процеса — пораждаше на пространството. В такава ситуация се оказват вторични всички форми на пространствено тематизиране било в разсъжденията на автора и повествователя, било на героя, а особено значение придобива това, как „е направено пространството в творбата и как функционира, как започва да съществува. За онтологията на пространството в морфологията на творбата са важни обособените от Славински три равнища: на описанието, на обстановката и на придадените смислови стойности². Върху първото от тях се осъществява генерирането на пространството — семантиката на словесното съобщение, върху другото — неговото възплъщаване в елемент от представяната действителност — среда на събитията, героите и преживяванията, а върху третото — вече надхвърлящо морфологията на творбата — се извършва символизацията на пространствените представи, отправяща към литературните културните традиции.

Без съмнение трябва да се съгласим, че пораждането на пространството от семантиката на словесния изказ се извършва преди всичко чрез дескриптивните изречения в които тя е експлицирана. Ако обаче разбираме описателността така, както настава Славински, не като статична форма, а като тенденция от значения, проявяваща също така и в изречения с принципно недескриптивен характер, то тя ще придоб

¹ S ł a w i n s k i, J. Przestrzeń w literaturze:elementarne rozróżnienia i wstępne oczywistości.W: — Przestrzeń i literatura. Wrocław, 1978, 11—14.

² Пак там, с. 10.

³ Пак там, с. 16.

динамична стойност и няма да бъде сведена до фрагменти от текста, обособени и стилистично еднородни от дескриптивна гледна точка⁴. Това трябва да отрежда повече внимание върху средствата, начините и разновидностите на пространственото генериране чрез описателните и всички други изречения, в които се съдържат експликации на пространствените параметри. Те са достъпни за наблюдение върху стилистично-семантичната плоскост на текста. Например: в изречението, с което започва анализираният в тази работа разказ на Йовков „По жицата“: „Още докато го бранеше от кучетата, Петър Моканина разбра, че тоя непознат селянин не се е отбил при него току-тъй, а го гони някаква беда“, без да бъде описателно изречение, пространството е имплицирано поне от изразите „не се е отбил при него“, както и „а го гони някаква беда“, но то не може да се възприеме като представяно пространство, тъй като липсва описание, локализиращо разказваното събитие⁵. Пространствените импликации са впрочем в този случай още по-ранни и много по-важни, за което ще стане дума по-нататък. Тук ще подчертаем още веднъж ролята на семантиката на деиктичните определения, на когноматичните и топонимичните пространствени знаци, а също така и на пространствената метафорика, и на фразеологичните изрази, съдържащи в себе си пространствени значения. Всички те могат да обладават сътворческа функция спрямо интересувашата ни тук категория особено в случаите, когато описателните елементи на текста не са достатъчно изразителни и разширени. Съвършен пример за това е именното разказът „По жицата“, което ще се опитаме да докажем.

Ако търсим в този разказ такива текстови фрагменти, в които по стилистично обособяващ начин е генерирано пространството с помощта на описателни изречения, то ще потвърдим, че най-напред те се появяват „късно“, на второ място — че те са малко, а на трето — че са сводими до най-съществените елементи на пространството: пътят, поляната, небето, „този свят“. Това са — освен топонимичните названия — единствено назованите пространства. Стилистичната самостоятелност на описателните изречения, в които те се появяват, може лесно да бъде поставена под съмнение. Епизодичността и ограниченото описание на тези пространствени места става в текста причина за търсене на тяхната особена семантизация. Привеждайки ги в съответните текстови отрязъци, ще имаме повод да възпроизведем коментираното явление.

Дошлият до Петър Моканина селянин го пита за селото Манджилари:

1. „Моканина му разправи („к о л к о п ъ т и м а д о т а м“) и едвам сега (следователно късно, но преди това отпъжда кучетата, нападнали дошлия) забеляза, че н а ш о с е т о беше се спряла една каруца с един кон.“

Разказвайки след това, че кара жена си и болната си дъщеря, новодошлият „вижда“ статичното пространство, в което живее Моканина:

2. „Селянинът погледна к ъ м о в ц е т е, западнени на поляната, задържа очите си над тях, но не ги виждаше, а погледът му, пълен с грижа, тъй си и блуждаше.“

— и още веднъж се връща към него пред разказа за нещастieto, сполетяло детето му — когато върху гърдите на заспалата след жътвата дъщеря ляга змия, която причинява тайнствената болест (разказаното от новодошлия събитие със своята загадъчност отправча към балканската народна митология).

3. „Селянинът замълча и п а к загледа о в ц е т е, без да ги вижда. Някъде наблизо сред жегата пицеше жътвар.“

Моканина научава по-нататък, че дошлите пътуват в търсене на бялата лястовица, чиято чудотворна лечебна сила е единичното лекарство за болното момиче.

4. „Както беше учуден, Моканина се озърна и погледна к ъ м ш о с е т о: всеки ден запладняваше стадото си на тая поляна, но като че едвам сега (отново късно!) забеле-

⁴ Пак там, с. 17.

⁵ Всички цитати са по изданието: Й о в к о в, Й. Събрани съчинения. Т. II. С., 1983, 355—360. Заглавието „По жицата“ във всички досегашни издания на тази творба на полски език е заменено от „Бялата лястовица“, принципно променящо идейното и художественото възприемане на разказа.

ляза, колко много лястовички бяха накацали по телеграфната жица. Пък и не беше чудно: приближаваше Преображение господне.“

Уверил новодошлия, че бялата лястовичка съществува, Моканина „преминава“ в неговото „динамично“ пространство:

5. „Трогнат, Моканина също стана да го изпроводи и да види момичето. Като стигнаха до шосето, майката — жълта и сломена. . .“

— а след това, говорейки на прощаване, че търсеното село не е далеч и трябва да се върви все по телеграфните жици („Все по теля, все по теля!“):

6. „Той дълго стоя на шосето и гледа подир каруцата.“

След връщането на предишното си място, на което е свикнал, докато пази овцете, да прави цървули от сурова конска кожа, Моканина е вече друг човек — неговото пространство се е променило, „разместило“ и обогатило:

7. „И като пусна шилото и погледна към небето, той извика:

— Боже, колко мъка има по тоя свят, Боже!“

Това завършващо разказа реторично възклицание представлява синтактично-стилистичен паралел към изречения в непряка реч въпрос на новодошлия за селото Манджилари, в което вероятно се е появила бялата лястовица — „Моканина му разправи колко път трябва да има дотам. . .“ — и ни връща към началото на разказа и събитията. Семантиката на всеки от елементите на този паралелизъм е обаче друга; въпросът за конкретен, макар и неопределен и неизвестен фрагмент от пространството, от пътя на странствуването бива преобразен в драматичен изблик и покруса пред трагизма на човешкото съществуване — постоянно и неизменно извървяване на „пътя“ между надеждата и смъртта.

Да се върнем обаче към проблема за пораждането на пространството, видимо на текстовата повърхност. При читателското възприемане на Йовковия разказ предизвиква интерпретаторско учудване това, че в него преди пространството да е назовано и описано, то съществува в дескрипция, редуцирана впрочем до минимум чрез отказа от едни или други характеристики на назованото пространство. Тези характеристики, както се оказва, присъствуват криптографично и е необходимо да бъдат реконструирани, за да бъде възможно самото пространство да се разкрие в пребогатата гама от метафорични значения. Това е пространството на пътя, най-важното в пространствената йерархия, представена в този разказ. Преди обаче да го приемем за такова, трябва да се спрем върху съгъстените негови текстови импликации.

Тяхното начало е още в заглавието „По жицата“, което представлява еквивалент на изречението, чиято семантика от перспективата на по-късния идеен тон на цялата творба може да бъде обвързана едновременно с две стойности: на наративно оповестяване („тръгна по телеграфните жици“) или на етичен императив („Върви по телеграфните жици!“). Пространствен параметър въвежда тук показателният предлог „по“, имплициращ във връзка с „жицата“ значението за път. Постепенно авторските внушения ще нарастват и ще се кумулират така далече в текста, че в момента на назоваване на представяното пространство на „непознатия селянин“, не неговото назоваване ще бъде важно, а локализирания в него обект: „Моканина забеляза, че на шосето беше се спряла каруца с един кон.“ В подчиненото изречение, започващо от . . . че на шосето“, „пътя“ е допълнение, а подлог — „каруца“, представляващо още един пространствен белег на новодошлия селянин — странник, а именно — пренесеното пространство на дома и семейството в следствие от срива в съществуването. Такава дистрибуция в границите на изреченската логика между субекта и предиката изразително акцентува върху обекта в пространството на пътя, а не върху самия път, тъй като неговата номинация идва накрая. Неслучайно предмет на разгърнато описа-

⁶ Тук е уместно да наблегнем в скоби върху замаяната на заглавието „По жицата“ с народно-просторечната форма „по теля“, внасяща не само стилистично, но и семантично различие. „По теля“ предизвиква ред фонични асоциации, а също така — и наивно-етимологични между „тел“, „тегля“ и „тегло“. С това придобива семантична конотация по-рано използваното сравнение: „жицата, патежа-ла като брощица“.

ние в този момент става каруцата—дом—семейство. Съвсем другояче би започнал разказа например Ив. Вазов, насочвайки най-напред чрез широко разлято описание към фона на онова събитие, което трябва да се случи. Встъплението би могло да изглежда така: „Пътят, над който бяха опънати телеграфните жици, минаваше между малобръйни и редки стопанства. Край едно от тях се виждаше каруца. . . и т. н. За Йовков подобно решение е недопустимо не само заради стереотипа, но преди всичко поради това, че физическото пространство в неговото творчество бива преобразувано в метафорично пространство. Това означава, че непосредственото описание трябва да бъде ограничено до минимум, а характеристиките на това пространство — зашифровани с кода на допълващите го метафорични значения.

Първото изречение в текста на разказа разширява импликациите на значението на пътя чрез опозицията „познат/непознат“. Новодошлият отначало е обозначен чрез местоимението „го“ („Още докато го бранеше от кучетата. . .“), след което неговата „анонимност“ бива поддържана с определението „тоя непознат селянин“, докато другият герой на разказа, Петър Моканина, е представен с името и прикора си. Това не се променя до края на разказа, което предизвиква въпрос за причината и озадачава — още повече, че неговите имена са с неясно значение и подтикват към търсене на етимологията им. В добруджанските диалекти, където впрочем е локализирано действието в разказа, „моканин“ е пейоративно определение на селянин. Следователно пред нас е зашифрована тавтология и опозицията придобива вида „непознатият селянин — „познатият“ селянин Петър“. Какво обаче означава в този случай „познатият“ селянин Петър? Познат такъв, както си го въобразяваме според митологизирания му стереотип: прикован към земята, към едничкото място, незабелязващ нищо освен собственото си най-близко окръжение. Неговата етична оценка е натрапена допълнително и от пейоративността на определението: примитивен човек, невпечатлителен, неспособен на възнения и висши чувства и т. н. (Преди края научаваме, че неговото занимание е шиснето на цървули от *сурова* конска кожа.) Щом Моканин се оказва значещо име, то още по-лесно такова става и Петър (скала). Метафориката на тези имена се оказва пространствено наситена, но и етично и от такава гледна точка придобива характер на оксиморон, на етична антитеза. Не първа и не последна; в значителна степен антитезата притежава пространствени конотации: „човек-планина“, на мравката път прави“ — Петър—скала—канара (във финала на разказа с *щ о т а к а* Моканина ще бъде този, който на мравката път струва), земя—небе, черна лястовица—бяла лястовица, отлита—остава.

Да проследим следващите импликации на значението на пътното пространство, появяващи се преди назоваването на пътя: „не се отбил при него“, „а го гони някаква беда“, „че се от торлаците“, „откъм Делиормана“ (откъм „лудата, дива гора“, което внася конотации на мрака, небитието, екзистенциалния хаос). Новодошлият доверява на Моканина, че всичките му досега родени деца умират скоро след раждането си, „човек-планина“, „на мравката път струват“, „погледна някъде напред“, „посочи с ръка“, „не е ли на тая страна селото Манджилари“ и „колко път има дотам“. . . Приведените пространствени импликации на пътя същевременно обозначават неговите метафорични характеристики. Става осезаемо, че това е път от мрака и небитието към светлината и надеждата. (Манджилари чрез етимологията си е място, където живеят тези, които дават храна, там човек може „да се нахрани.“)

Опозицията „познат—непознат“ в този момент бива допълнена с поредно звено, което й придава формата на симетричен ред: „непознат—познат—непознат“, или „оттам—тук—там“, обогатен с нови значения. Но симетричността на този ред е привидна, тъй като преоценката на изходния пункт и точката на пристигането е друга, полярно обозначена чрез символите на тъмнината и светлината. Между тези полюси се разпростира „тук-пространството“, представляващо някакво ново и друго в смисъл на корелат на физическото пространство. В замяна на това то е друго и ново като пространство — среща на онези пространства, но неговото локализиране вече трябва да

се търси само в езика, тъй като „ставането“ му се дължи на замяната на езиците, изразяващи два типа екзистенциален опит. Тяхното съприкосновение прави нагледна необходимостта да бъде премахната границата между непоклатимото естествено битие — необходимост, от друга страна, човешка, а това премахване е възможно само в небитието или в езика. На тази плоскост са единствено възможни преходите от единия тип естествено битие към другия.

Характеризиращо новодошлия пространство е пространството на пътя и то внушава екзистенциалния кризис, определящ същността и съдържанието на живота му. Пространството на Моканина е трайно и стабилно — мястото край пътя, поляната, на която пладуват овете му. Тези два типа персонализирано пространство са ситуирани чрез опозиционна връзка и символизират споменатите две форми на естественото битие. Новодошлият не забелязва пространството на Моканина, то за него е „встрани от пътя“: „Селянинът *погледна към овете, западнени на поляната, задържа очите си над тях, но не ги виждаше, а погледът му, пълен с грижа, тъй си и блуждаеше.*“ Невъзможността да бъде забелязано личностното пространство на Моканина в момента, когато новодошлият се оказва сред това пространство, свидетелствува, че споменът за странствването е по-силен, трагичните му причини — неразбираеми, а целта му — все още недостижима и невидима. Опозицията „тук—там“ бива отново актуализирана, но този път тя не притежава конкретно пространствено измерение, както преди; „там“ отначало е поне локализирано географски. До този момент новодошлият е виждан и описван от гледната точка на Моканина, което често и изразително бива подчертавано в текста: „Моканина *разбра*“, „отново *погледна*“ (към новодошлия), „*виждаше се*“ и т. н. Моканина опознава неговото персоналогично пространство, докато „непознатият“ мисли „за нещо друго и друга грижа се вижда в очите му“.

Връзката между пространствата на двамата герои се осъществява чрез пространственото преместване на носителите им („отбил се е при него“) и чрез диалога:

„—Ти май болно и м а ш ?

— И м а м. Една момичка и м а м б о л н а.“ (Следователно: *ти* имаш — *аз* нямам) и по-нататък в идентично редуване:

„—Бе тя нашата каквато е“

„—Не си тъдяваш, отде си?“ (или: нашата(грижа)—твоята?(грижа), (тамошен—тукашен). Отговорът на „непознатия“ на този въпрос издава много значения, придадени на породеното пространство, чиито тълкувания внушават и обосновават необходимостта да бъдат дешифрирани интерпретативно в целия текст:

„— От Кичук Ахмед, *Надежда* му думат сега, *при Канарата.*“

Наименованието на селото, от което е новодошлият, е променено коренно от „Малкия Ахмед“ на разбираемото и семантично наситено „Надежда“. По-близкото географско уточняване на това село е също така красноречиво — „п р и Канарата“. Изпълненото с надежда странствование на „непознатия“ по ръба на житейската пропаст именно по този начин намира в разказа своя пространствен метафоричен пътеопазател.

В този момент у събеседника на Моканина се появява споменът за ненарушеното естествено битие, което отново стои под знака на пътя, притежаващ този път обаче различни от сегашната характеристики: пътуване—завръщане („натам—насам“, „надолу—нагоре“), повторемост („дохаждал съм тъдява“, „ходя из селата“). Неговите пътувания, свързани с продажбата на хума не са били продиктувани от кризата на битието му, не са били пътувания към последната цел. Това са били „земни“ пътувания, а заедно със спомена за тях — типологично тъждествени с пространството на Моканина — настъпва и жест, съответстващ на кратък „отдых“, и подкрепа в по-нататъшния път в търсене на надеждата: „Той седна *на земята*. Моканина седна *до него.*“ Именно така чрез пространствените параметри бива внушено сближаването между двамата герои на разказа — новодошлият сяда *на земята* на Моканина, а този сяда *до него*.

Започва разказът на новодошлия за участието на неговата двайсетгодишна дъщеря (ще навърши двайсет години по Богородица), прекъсван от изпълнените с почуда и недоверие въпроси на Моканина. В хода на разказа още веднъж се връща споменът за целта на пътуването: „Селянинът замълча и пак загледа овцете, бе да ги вижда.“ Пространството на Моканина се явява вече само чрез „незабележим“ свой атрибут — овцете. Осезаемо в него е обаче това, с което още по-силно връхлита споменът за злотс, сполетяло дъщерята на „непознатия по време на жътвата, злото, което отново изглежда да е някъде наблизо: „Някъде наблизо сред жегата пишеше *жътва*.“ Това още веднъж актуализира позицията „оттам—тук“; полското конче, наречено жътвар навява асоциации със смъртта; нали „по жътва тъй се случва“, че змия ляга на гърдите на спящо момиче, което става причина за смъртоносна болест. Момичето ляга да спи под положените „накръст“ снопи (под „кръстците“). Ненарушимият брой на така положените снопи е 21⁷. В митичното пространство, което въввежда разказът на „непознатия“, се появява символиката на кръста, злото, деня, нощта, студа („Легнах си на завет, да не ми духа“). Употребената в разказа диалектна форма „змяя“ внушава фонично-etimологични асоциации със „земя“⁸. Граматичните показатели на митичното пространство, съдържащи се в този случай в преизказното наклонение („жънали, яли“) притежават пространствени конотации: не бях там, бях тук, или не зная—зная, познато—непознато, мит—действителност, сън—истинска реалност.

Отново в диалога между новодошлия и Моканина се появява споменът за пътя, за неговото начало, причини, цели и резултат: „Там, дето беше змята ме боли“ — новодошлият привежда думите на дъщеря си, а Моканина го запитва за целта на пътуването: „Ами сега къде ще го водиш?“, но отговорът е неопределен, несигурен, пълен със съмнение, лишен от вяра. В този момент персоналогичното пространство на Моканина напълно изчезва от ползрението на новодошлия: „Загледа се, затегли без нужда ту мустаците, ту...“ Двамата герои не вярват в съществуването на чудотворната бяла лястовица, тяхната съдба е диктувана от кризата на самото съществуване. Напира въпросът — истина ли е, къде да я търсят, дали действително е съвсем бяла... Когато новодошлият казва в отговор „Тук се явила, в М а н д ж и л а р и“, това деиктивно „тук“ означава решително преместване на акцента от „там“, но същевременно може да означава и насочващ жест към различно от физическото пространство, от географски конкретизираното, може би това е вече изключително пространството на езика, осъществен в разговора между двамата... и изговорен в текста на творбата. В езика реалността е била деконструирана, митът е бил признат за истина. Многократно чрез „доказателствата“, потвърждаващи съществуването на бялата лястовица, и повтарянето им Моканина приема тази истина: „—Пък може да има. Бял бивол, бяла мишка и бяла врана — има. Може да има и бяла лястовичка. Пък и трябва да има, щом се е чуло.“ Последното доказателство звучи абсолютно категорично и необоримо, във всеки случай достатъчно силно, за да тласне новодошлия отново по пътя към избавителната надежда. Това доказателство за съществуването на бялата лястовица е същевременно и доказателство за потребността от мит и... литература, която, деконструирайки чрез езика реалността, създава митове.

⁷ Д. Маринов привежда наблюдението си от Западна България, че положените накръст снопи варира в броя си от 16 до 21 (Вж. Избрани произведения, т. II, С., 1984, с. 770). Подръчният Полско-български речник, т. I, София—Варшава, 1987, с. 415 на Фр. Славски въз основа на други етнографски извори дава броя 9, 13 или 21. Трудно е еднозначно да се реши дали съществува връзка между броя 21 и възрастта на болното момиче; двайсетгодишната девойка е пред прага на зрелия брачен и майчински живот. Основания за търсене на такава връзка дават някои скрити символични значения, взаимосвързани с главните смислови средища на творбата: името на момичето Нонка може в диалект да означава недоносено дете; известието за бялата лястовица бива донесено от завърналите се „от скеля“ Никола (покривителят на мореплавателите) и Пеньо (производно от Петър, или скала) Сидерови (от гр. „желязо“). Новината съобщава на родителите на девойката Стоеница (жената на „постояния, упорития, устойчивия“). Бащата на Нонка носи името Гунчо (умалено от Драгун, „драг“, „мил“, „скъп“). Последният срок да бъде видяна бялата лястовица е П р о б р а ж е н и е Господне, когато отлитат лястовиците.

⁸ И в българската народна митология змята е хтонично същество, т. е. — свързано със земята, с която се свързва и произходът на злото.

След езиковото доказателство, приведено от Моканина, следва преместването в персонологичното пространство на „непознатия“ не само във физичен, но и в метафоричен смисъл: „Моканина *стана да го изпроводи*. . . Като стигнаха *до шосето*. . .“, а това е съпроводено от вълнение, довело до това, че „очите му *се замрежиха*“, или — участ на Моканина става една от характеристиките на персонологичното пространство на отбилия се при него селянин: гледайки, да не вижда, но възприемането на тази характеристика има вече друго измерение, защото Моканина по-рано е успял „да прозрее“ всичко. Преди обаче да настъпи преместването на Моканина в персонологичното пространство на „непознатия“, двете пространства биват изразително свързани в едно изречение, въвеждащо забелязаната от Моканина действителност: „Както беше учуден, Моканина *се озърна* и погледна *към шосето*: всеки ден запладняваше стадото *все на тая поляна*, но като че ли едвам сега забеляза колко много лястовички бяха *накацали по телеграфната жица*.“

Стойки „на пътя“ и гледайки „след каруцата“, Моканина става спътник. Към своето пространство той се връща сам, но различен. Съдбата на непознатия става негова собствена съдба, а осъзнаването на тази съдба избухва в болезнения вик на съчувствие и протест, отправен към Бога и изпълнен с трагизма на човешкото съществуване. Пространството на пътя по особен начин става пространство на Моканина, метафора на странстването към надеждата, от трагизма на съществуването към вярата, която дава смисъл на живота и която утвърждава всеки Петър Моканина, умеещ да „види“. И изкуството, което у Йовков, излизайки от видимостите на света, деконструира съградената от тях реалност, но компенсира тази деконструкция с невиджано силна организираност на артикулирания текст, за да даде нещо повече от възсъздаване на реалността, за да изгради в себе си и чрез себе си нов свят, който само привидно прилича на реалния. Йовков е за литература, която именно така се старее да „гледа“.

Рядко са в литературата прозаични текстове с така висока степен на организираност. В анализирания тук разказ категорията пространство повече от която и да е друга потвърждава тази убеденост. В „По жицата“ пространството не се създава по традиционния начин чрез описателни изречения в обособени и разширени текстови отрязъци. Само в незначителна степен то е предикатен показател на комуникативната стратегия, но в замяна на това се появява с необикновена честота чрез пространствените внушения, идещи от различни стилистично-семантични сфери на текста. Това свидетелствува, че неговата роля в много малка степен бива въведена в обстановката и по този начин пространството получава изключителна смислова натовареност — става говореща система, определяща отношенията между героите, самите герои, извършващите се в тях преобразования и накрая — неговият смисъл надхвърля вътрешния свят на творбата — пространството на пътя става метафора на срещата и близостта между хората, на съчувствието, позволяващо на човека да вярва и да се надява.